

הניסיון האמוני בקבורת שרה

עזרא בן כוכב ז"ל

(פורסם לראשונה בתשע"ב)

התורה מספרת לנו ארוע שאינו חריג בנסיבות מותו של אדם בן משפחה; שרה אשתו של אברהם נפטרה, עליו לקבורה והוא מאתר מיקום לקבר. מה מייחד ארוע זה באישיותו של אברהם?

קיים למעשה פרדוקס שבין הבטחת ה' את הארץ לאברהם ולבין תהליך רכישתו את חלקת הקבר כדי לקבור את שרה. מחד, הלא גם ללא ההבטחה יכול אברהם לבצע את הרכישה כמתואר בפרשתנו, ומה רבותא בה? הלא כל "גר ותושב הארץ" יכול לבצע עסקה דומה עם בני חת, אזרחי הארץ. עבור תשלום ראוי ("ארבע מאות שקל כסף") ניתן לקבל (כמעט) כל חלקת קרקע בכל מקום בעולם וגם בחברון בימי בני חת.

מאידך, נתבונן בהבטחות ה' לאברהם עד למועד הארוע שבנדון:

בפרשת "לך לך" (פרק יב, ז') - "לזרעך אתן את הארץ הזו"

(שם, יב, יט') "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת"

(שם, יד, ח') "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגורך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם" האם יעמוד אברהם בסתירה לכאורה, המתקיימת בארוע ואינו מתריס כלפי ה' על המציאות בה נתקל?

-א-

בספור ארבעה חלקים המובילים את הקורא לפענוח הפרדוקס שהצגתי לעיל:
א. (שם, פסוקים ג'-ז') - אברהם מבקש אישור מבני חת לקבורה בחברון. "תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני" - לא הוזכר מיקום מדויק ולא כל ענין של תשלום. הוא מקבל את אישורם.

אברהם משתחוה "לעם הארץ לבני חת". מי המשתחוה? "נשיא אלהים אתה בתוכנו". אברהם מעולם לא לקח לעצמו נשיאות ובני חת זיהו כנראה "עם יש להם עסק".
ב. (שם, פסוקים ח' - יב') - אברהם מצביע על המיקום המסוים בו הוא מבקש לקבור, זה האתר

של עפרון בן צחר. עפרון נותן את הסכמתו לקבורה באתר המדובר. אברהם משתחוה "לפני עם הארץ".

ג. (שם, יג' - טז') - אברהם מציע לעפרון תשלום עבור אתר הקבורה. עפרון קובע את הסכום "ארבעה מאות שקל כסף" וללא כל מו"מ אברהם משלם לו. סוף תהליך. עפרון מקבל את הכסף. אברהם אינו משתחוה. ומדוע ישתחוה לאחר שעפרון בקש וקבל סכום מאד גבוה ואברהם אינו מערער על כך כלל

ד. (שם, יז' - כ') - בצוע הקנין והעברת הבעלות על חלקת הקבר לאברהם.

בחלק הספור הראשון - אין מוזכר כסף ו/או תשלום כיון שהיה זה מובן מאליו שמי שהוא "גר ותושב אנכי עמכם" - דהיינו, אזרח הארץ, אינו צריך לשלם עבור חלקת אדמת קבורה ובוודאי מי שמוגדר על ידי בני חת "נשיא אלהים" - דהיינו, איש מורם מעם.

בחלק השני אברהם מוכן גם לשלם. אך עפרון משיב בהסכמה מוחלטת "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה....קבר מתך", דהיינו, עפרון הסכים לעסקה למעשה ולחלוטין אינו מדבר על תשלום.

בחלק השלישי מפציר אברהם בעפרון לקבל תשלום ועפרון מבקש סכום עתק ("ארבע מאת שקל כסף") ואברהם משלם סכום זה עבור החלקה ללא כל התדיינות. בחלק הרביעי, העסקה ביניהם סגורה, " ויקם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה" – הגבולות והתכולה מוגדרים, "לעיני בני חת בכל באי שער עירו" – קיימים עדים בלתי תלויים לקיום העסקה שאינם מבני חת (שהלא בני חת הם צד לעסקה).

עד כאן התורה מספרת את תהליך הרכישה שלכאורה אין בו משהוא המייחד אותו ביחס למשא ומתן שיכול להתקיים על ידי כל רוכש פוטנציאלי של אחוזת קרקע מבני חת, אך הטקסט בסיפור מציג תובנות שפרשני התורה חושפים בפנינו ואלה ממוטטים קיומו של הפרדוקס. זה אינו ספור על מו"מ בין אברהם לבני חת על רכישת קרקע לקבר בארץ כנען, זה ספור נוסף על אישיותו של אברהם הבוחן את עמידת אמונתו ב-ה' בשלב קריטי של חייו – קבורת אשתו בחלקת קבר בארץ מגוריו שלה זכאי כל אזרח בה; קל וחומר שזו הובטחה לו ע"י ה'.

הבה נחשף לקול האחר המתאר את הספור:

החזקוני בפרשתנו מתייחס ל"ואגדלה שמך" או אם תרצו " נשיא אלהים אתה בתוכנו" באמרו:

"ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ" (שם, ז') – אברהם היה צריך לכלן שאפילו מכר לו עפרון את השדה, לא היה אברהם רשאי לעשותו בית קברות, שלא ברשות כל בני העיר, ולכן הוצרך לקום, כדי להשתחוות לכלם".

והרמב"ן מפרש באותו ענין – " ונכתבה זאת הפרשה להודיע חסדי ה' עם אברהם, שהיה נשיא אלוהים בארץ אשר בא לגור שם, והיה יחיד, וכל העם היו קוראין לו "אדני" והוא לא אמר להם כן, שהיה שר וגדול. וגם בחייו קיים לו "ואגדלה שמך והיה ברכה"; ואשתו מתה וקברה בנחלת ה' " האמנם?

היכן באה לידי בטוי עובדת היותו נשיא? ההיפך מכך – אברהם ("הנשיא ") משתחוה ל"עם הארץ"

כלומר הוא אין מתקיים בו (יב', ב') ואגדלה שמך או (יג', יז') קום התהלך בארץ....כי לך אתננה."

אברהם אם כן למרות היותו מי שהוא ופעילותו הטבעית היום יומית מונחית בברכות ה' עד לארוע הקבורה מתנהג כאחד האדם בסיטואציה אליה נקלע עקב הצורך בקבורת שרה.

חכמינו הצביעו על עובדה זו במסכת בבא בתרא , טו', ע"ב:

(איוב א, ו-ז) " ויהי היום ויבואו בני האלהים להתייצב על ה' ויבוא גם השטן בתוכם. ויאמר ה', אל השטן: מאין תבוא ? ויאמר משוט בארץ ומהתהלך בה " אמר לפניו רבנו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו (בראשית יג', יז') " קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה כי לך אתננה ", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה לא הרהר אחר מדותיך.

ועוד היטיב "המדרש הגדול" להתייחס לנושא:

בוא וראה ענותנותו של אברהם אבינו! שהבטיחו הקב"ה לתת לו ולזרעו את הארץ עד עולם ועכשו לא מצא קבורה אלא בדמים מרובים ולא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה ולא קרא תיגר, ולא עוד אלא שלא

דבר עם יושבי הארץ אלא בענווה, שנאמר " גר ותושב אנכי עמכם" – אמר לו הקב"ה: אתה השפלת את עצמך, חייך שאני אשימך אדון ונשיא עליהם.

פתחנו עיונו בהתייחסות לספור המעשה כארוע בחיי אברהם שכביכול מתאר ספור רכישת

קבר לקבורת שרה. הפרשנים השונים הפיקו ממנו משמעויות עמוקות ומגוונות שבעזרתם אני מוצא בספור המעשה עילה להתרסה כביכול כלפי ה' שאפשר שאדם בנסיבות אליהן נקלע אברהם, היה יכול להתריס בפני קונוהו. מוסר ההשכל בו – שאין אברהם נוהג כך. הספור תאר אדם שהוא "נשיא" באישיותו אך ענו בהתנהגותו ובמהלך רכישת חלקת הקבר לשרה, אברהם עומד בעוד נסיון אמוני המהווה עבורנו הנחייה לדרך חיים.